

Alina Predyk*

Osobliwości oceniania osiągnięć edukacyjnych uczniów młodszych klas w warunkach Nowej Ukraińskiej Szkoły

Kontrolowanie osiągnięć edukacyjnych młodszych uczniów i ich ocena zawsze stanowiły ważny element procesu edukacyjnego. Pod pojęciem kontroli we współczesnej nauce pedagogicznej² rozumie się identyfikację, pomiar i ocenę wyników działań edukacyjno-poznawczych osób uczących się. Kontrola zapewnia informację zwrotną między nauczycielem a uczniami i pozwala nauczycielowi uzyskać obiektywne informacje o stopniu opanowania materiału edukacyjnego, aby w odpowiednim czasie zidentyfikować braki w wiedzy uczniów. Nina Burynska podkreśla, że im doskonalszy jest taki związek, tym skuteczniejsze będzie kierowanie edukacją i wychowaniem młodzieży szkolnej³.

Wyniki kontrolowania aktywności edukacyjnej i poznawczej uczniów wyrażane są poprzez ocenę, która – z pedagogicznego punktu widzenia – oznacza „ustalenie stopnia wykonania przez ucznia zadań postawionych mu w procesie uczenia się, poziomu jego przygotowania i rozwoju, jakości zdobytej wiedzy, ukształtowanych zdolności i umiejętności”⁴.

* Kand. n. ped. doc. Alina Predyk, ORCID: 0000-0001-7356-8690

Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fedkowicza, Czerniowce, Ukraina
e-mail: predikalina@gmail.com

² Por. N.M. Burynska, *Do problemy ocinnoho kontroli*, „Pedagogika i psychologia” 2000, nr 2, s. 85–91; *Proces navchannia. Encyklopedia osvity*, red. V.G. Kremen, Kyiv 2008, s. 745; O.Y. Savchenko, *Dydaktyka poshatkovoï shkoly. Pidruchnyk dla studentiv pedagogichnykh fakultetiv*, Kyiv 2002.

³ N.M. Burynska, *Do problemy...*, op. cit., s. 85.

⁴ *Proces navchannia...*, op. cit., s. 358.

Problematyka kontrolowania i oceniania wyników osiągnięć edukacyjnych młodszych uczniów, znaczenia ewaluacji w organizacji procesu edukacyjnego w szkole podstawowej znajduje odzwierciedlenie w pracach: Volodymyra Bondara, Jeroma Brunera, Niny Buryńskiej, Oleksandry Savchenko, Oleny Pometun, Vasyla Suchomlynskiego i innych.

Naukowcy uzasadniają, że żaden proces zdobywania wiedzy nie jest możliwy bez kontroli i oceny. Problem oceniania jest dość złożony, a istnieje od czasów powstania samej pedagogiki – dyskusje na ten temat toczą się od wielu stuleci. Dla zrozumienia współczesnych problemów związanych z aspektami działań oceniających ważne są studia, analiza teoretyczna i twórcza interpretacja doświadczeń zgromadzonych przez poprzednie pokolenia nauczycieli.

Zdaniem J. Brunera ocena jest integralną częścią struktury działalności edukacyjnej. Jego zdaniem, ten aspekt polega na sprawdzeniu, czy „zastosowana metoda przetwarzania informacji jest adekwatna do danego zadania, czy uogólnienia i ekstrapolacje są adekwatne, czy działania są prawidłowe”⁵.

Ocenianie kształtujące działania edukacyjne uczniów szkół podstawowych jest procesem niezwykle złożonym i wieloaspektowym. Nawet posiadanie bogatego doświadczenia dydaktycznego nie gwarantuje uniknięcia trudności, nieporozumień, a ostatecznie konfliktów w tym procesie. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest to, że dla kontroli wiedzy nie ma powszechnie akceptowanych celów, które należy osiągnąć w wyniku nauczania. W klasach szkoły podstawowej są one formułowane dość szeroko i często różnie interpretowane przez nauczycieli: przekazanie solidnej wiedzy podstawowej, kształtowanie logicznego myślenia i aktywności poznawczej uczniów, a także umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy, stosowania jej w działaniach praktycznych, realiach życia itp.

Wynika to z jednej strony z faktu, że szkoła podstawowa jest fundamentem systemu edukacji, który determinuje i jednocześnie zmienia cały przebieg dalszego rozwoju dziecka, a z drugiej strony, że już na tym etapie zaczyna się kształtować potencjał wychowawczy jednostki, podstawa jej wartości moralno-emocjonalnych i wolicjonalnych, co *de facto* decyduje o efektywności przebiegu działalności edukacyjno-poznawczej.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na motywację oceny jest różnorodność przedmiotów kontroli. Dla niektórych nauczycieli przedmiotem oceny

⁵ J. Bruner, *Proces obuczenia*, Kyiv 1962, s. 47.

jest rzeczywisty materiał przyswojony przez uczniów, dla innych umiejętność wykorzystania wiedzy w praktyce, dla jeszcze innych umiejętność przełożenia wiedzy na rozwiązywanie nowych zadań itp.⁶

Ponadto na proces kontrolowania działań edukacyjnych uczniów i ich wiedzy wpływają czynniki psychologiczne, ogólne i specjalne przygotowanie nauczyciela, jego pryncypialność oraz odpowiedzialność, stopień zrozumienia kryteriów oceny, a także fakt, że podczas lekcji wychowawca klas młodszych formułuje średnio 40–50 ocen. Przy tym niewerbalnych sądów oceniających (spojrzenia, gesty) jest znacznie więcej i jest to jak najbardziej uzasadnione, gdyż w ocenie nauczyciel ujawnia swój stosunek do określonej myśli, działania lub czynu młodszego ucznia, wyjaśnia, co jest dobre, a co złe, ukierunkowuje i koryguje jego pierwsze edukacyjne kroki, pomaga adaptować się w warunkach szkolnych, dostarcza mu w ten sposób wymagania nauczycieli⁷.

Wszystko to wpływa na końcowy wynik, ponieważ cechy osobiste nauczyciela ujawniają się zarówno w charakterze nauczania, jak i podczas badania oraz oceny wiedzy, zdolności i umiejętności uczniów.

Słuchając odpowiedzi ucznia, nauczyciel analizuje ją w myślach, biorąc pod uwagę zasób wiedzy ucznia, stopień zrozumienia wyuczonego materiału, światopoglądową orientację wiedzy, umiejętność wykorzystania i zastosowania zdobytej wiedzy w praktyce i wreszcie formę ich prezentacji.

Jednak proces oceniania kształtującego charakteryzuje się wewnętrzną złożonością, której istotą jest to, że ocena nauczyciela z jednej strony musi być obiektywna – ściśle i dokładnie pokazywać związek między osiągniętymi efektami uczenia się a wynikami określonymi w programie, oraz z drugiej strony musi być sprawiedliwa wobec ucznia, uwzględniać jego wysiłek, staranność i wytrwałość.

Dlatego oczywiste jest, że przy konstruowaniu czy wyborze formy i treści oceny nauczyciel jest niewątpliwie zobowiązany do uwzględnienia charakterystycznych dla niej wewnętrznych sprzeczności: musi przecież liczyć się z tym, że ostatecznie to aktywność ucznia, jego własne działanie w celu sprostania wymaganiom pedagogicznym jest kluczowym warunkiem skuteczności uczenia się, ważniejszym niż wszystkie inne razem wzięte.

⁶ V.I. Bondar, S.V. Bondar, *Onovlennje zmistu osvity i procesu navchannja v shkoli: suchasni tendenciji*, „Matematyka v shkoli” 2006, nr 4, s. 9.

⁷ V.I. Zavina, S.V. Omelianenko, *Kontrol za nachalno iudialnistiu molodshykh shkolariv. Navchalnyi posibnyk*, Kirovograd 2001.

Zatem, mając jedynie materiał z codziennych obserwacji i dokładnie analizując każdą odpowiedź, nauczyciel może poprawnie ocenić wiedzę ucznia.

Dla obiektywnej kształtującej oceny wiedzy uczniów ważne jest, aby w pierwszych dniach roku szkolnego, na początku nauki nowych przedmiotów lub w trakcie przechodzenia uczniów od jednego nauczyciela do drugiego, zapoznać dzieci z wymaganiami, jakie będą im stawiane w aspekcie ich wiedzy, a także z normami oceniania. Wiadomo, że często nieporozumienia między uczniami i nauczycielami, dotyczące oceniania wiedzy, wynikają wyłącznie z tego, że uczniowie nie mają świadomości, jakie wymagania są im stawiane, lub też błędnie te wymagania postrzegają i interpretują.

Nauczyciele klas pierwszych często wykorzystują konwersacje z uczniami, w których na konkretnych przykładach analizują odpowiedzi pierwszoklasistów w przystępnej dla nich formie i wprowadzają dzieci w zakres wymagań dotyczących ich wiedzy. Celowość takiego podejścia wynika z faktu, że pierwszoklasiści nie mają dokładnego pojęcia, co należy wiedzieć, aby spełnić kryteria „wysokiego poziomu” i jaka wiedza jest oceniana jako „wystarczający średni i podstawowy poziom” oraz szczególnie z tego, że bardzo interesują się oni ocenami, ciesząc się z każdej z nich⁸.

Szczególne znaczenie ma takie podejście w kontekście ogłaszania wyników oceniania w klasie pierwszej. Ocena wygłoszona w pośpiechu, bez uzasadnienia, jak również milczące wpisywanie ocen do dziennika nie pobudza dzieci do polepszenia ich pracy, nie jest czynnikiem wychowującym, ponieważ w tym przypadku uczniowie nie rozumieją dobrze, za co ich praca została w ten sposób oceniona. Zdecydowana większość nauczycieli w odniesieniu do pracy pisemnej i ustnej jasno tłumaczy dzieciom ich oceny, uzasadniając je.

Jednocześnie jednak ustna ocena wiedzy ucznia, która towarzyszy ocenie zamieszczonej w dzienniku, nie powinna być szablonowa. Jej forma i treść zależą od indywidualnych cech odpowiadającego i konkretnej sytuacji, w której następuje ocenianie. Podając uzasadnienie, nauczyciel musi wziąć pod uwagę charakter ucznia, rozwój intelektualny, uwzględnić, jak rozwinięte jest poczucie odpowiedzialności i świadomość własnej wartości ucznia.

W jednym przypadku wskazówka nauczyciela będzie odnosić się do tego, co uczeń musi zrobić, aby poprawić stan swojej wiedzy, w drugim nauczyciel wskaże, co przeszkadza uczniowi w dobrym uczeniu się, w trzecim podkreśli postępy ucznia.

⁸ N.M. Buryńska, *Do problemy...*, op. cit., s. 90.

Słuszne jest stwierdzenie, że podczas oceny odpowiedzi rozumowanie nauczyciela jest głównym środkiem oddziaływania wychowawczego. W dużej mierze tłumaczy to fakt, że uczniowie są zainteresowani sprawdzaniem i ocenianiem wiedzy oraz subtelnie reagują na uwagi nauczyciela.

Warto podkreślić, że publiczna ocena pracy ucznia ma walor edukacyjny dla całej klasy. W końcu prawidłowe rozumienie ocen przez pierwszoklasistów pomaga nauczycielom w ich nieustannej walce o ciągłe doskonalenie jakości kształcenia i kształtowanie u uczniów takich cech, jak uwaga, wytrwałość, staranność, dokładność, świadome podejście do nauki i wypełnianie głównego obowiązku społecznego ucznia – dobrego uczenia się.

Jak podkreśla V. Suchomlynskyi, w swoich działaniach oceniających i sądach nauczyciel musi być zawsze obiektywny, uważny, życzliwy, zasadniczy, pamiętając, że w jego rękach i ustach jest ostra broń – słowo-ocena, słowoliczba – swoisty miecz lub duchowe błogosławieństwo, którego uczniowie zawsze z niecierpliwością i niepokojem wyczekują. Te instrukcje nauczyciela humanisty powinny stać się alfą i omegą w działaniach każdego współczesnego pedagoga, przede wszystkim tego, który pracuje z młodszymi uczniami⁹.

Biorąc pod uwagę fakt, że nauczyciele szkół podstawowych nie wystawiają pierwszoklasistom ocen, a jedynie wyrażają ocenę ustną, końcowa ocena w warunkach Nowej Ukraińskiej Szkoły ma formę stopni (poziomów). Oceny semestralne są wystawiane przez nauczycieli z uwzględnieniem poziomu wiedzy uczniów. Wpisane zostają do świadectwa osiągnięć, które nauczyciel wypełnia indywidualnie dla każdego ucznia na podstawie wyników obserwacji jego aktywności i poziomu rozwoju. Jeśli więc uczeń stale poprawiał swoje wyniki w nauce, ocena jest mu przypisywana na podstawie wyników bieżącej analizy. We wszystkich przypadkach przy ustalaniu oceny końcowej brane są pod uwagę nie tylko uzyskane oceny, ale także wyniki obserwacji pracy ucznia i jakość jego pracy praktycznej.

Wiadomo, że stopniowe formowanie wiedzy i jej etapowa weryfikacja stwarzają sprzyjające warunki do podkreślania w materiale edukacyjnym tego, co najważniejsze, zapobiegają zapamiętywaniu wszystkiego po kolei – jednocześnie większej wagi nabiera orientacyjno-badawczy czynnik uczenia się.

Rozwój sześcioletnich pierwszoklasistów, których kształcenie odbywa się obecnie w szkołach Ukrainy, następuje w nowej sytuacji społecznej: są oni objęci systematycznym nauczaniem w warunkach szkoły ogólnokształcącej

⁹ V.O. Suchomlynskyi, *Vybrani tvory v 5 tomakh*, Kyiv 1977.

i muszą spełniać wymagania określone dla początkowego etapu edukacji, co z kolei wiąże się z ciągłym sprawdzaniem i ukierunkowaniem ich działań przez nauczyciela. Aby ocena spełniała funkcję regulującą i stymulującą aktywność uczniów szkół podstawowych, powinna być skorelowana z cechami ich rozwoju umysłowego i charakterem włączania w działalność edukacyjną.

W tym celu w klasach podstawowych nauczyciele, uwzględniając charakterystykę wiekową uczniów, stosują następujące rodzaje oceny pedagogicznej:

- sady oceniające z modalnością pozytywną (zgoda, aprobata, zachęta);
- sady oceniające z zabarwieniem negatywnym (uwagi, zastrzeżenia);
- symbole – znaki (konwencjonalne, np. zadowolenie ze swojej pracy obrazowane jako kciuk w górę lub *like*, a także graficzne, np. gwiazdki, flagi, trójkąty, tzw. bużki, medale, żetony – wielobarwne i o różnym kształcie).

W literaturze naukowej przytacza się dane badawcze, z których wynika, że sady oceniające odnoszą się do 71,1% przypadków sprawdzania aktywności edukacyjnej dzieci 6-letnich, a sytuacje oceniania znakami-symbolami stanowią 28,9%. Oceny pedagogiczne różnią się także pod względem charakterystyki treściowej: odnotowano 59,4% krótkich ocen bez dodatkowego uzasadnienia i 40,6% sądów oceniających z uzasadnieniem¹⁰.

W wyniku analizy etapów kontrolowania działań sześciolatków podczas wykonywania przez nie zadań edukacyjnych stwierdzono, że w zdecydowanej większości przypadków ewaluacji podlega ostatni etap działania, co oznacza, że dominuje orientacja na oceny wynikowe (50,2%); oceny etapowe stanowią 11,1%, oceny proceduralne – 38,7%¹¹.

Uzyskane dane potwierdzają zależność stosowanego oceniania od ogólnego stylu pedagogicznego kierownictwa nauczyciela i jego doświadczenia. Dlatego młodzi nauczyciele, mający od roku do trzech lat doświadczenia zawodowego w ocenianiu pracy dzieci sześciolatków, stosują najczęściej ocenę wynikową („Brawo, wszyscy wykonali zadanie”). Nauczyciele z ponadpięcioletnim stażem pracy najczęściej stosują oceny etapowe i wynikowe, przy czym dominują pozytywne oceny bez dodatkowego uzasadnienia („Tak, zgadza się, kontynuuj”, „Dobrze się nauczyłeś materiału, dobrze zrobione”).

¹⁰ V.I. Zavina, S.V. Omelianenko, *Kontrol...*, op. cit.

¹¹ Ibidem.

W ramach analizy związku między oceną pedagogiczną a wynikami w nauce uczniów sześcioletnich, warto wskazać pewną specyfikę. Oceniając działania dzieci o wysokim i średnim poziomie sukcesów, nauczyciele posługują się pozytywnymi sędami oceniającymi, a także symbolami-znakami, które dzieci nadal postrzegają jako oceny punktowe, np. gwiazdka to 12, 11, 10 punktów, flaga to 9, 8, 7, trójkąt – 6, 5, 4, płacząca buźka – 3, 2, 1.

W procesie kontrolowania działalności edukacyjnej dzieci z niskim poziomem sukcesów nauczyciele w zdecydowanej większości posługują się negatywnymi sędami oceniającymi oraz symbolami-znakami (trójkąt, płacząca buźka). Około 10% nauczycieli, sprawdzając naukę dzieci z tej grupy, wyróżnia pozytywne elementy w ich działaniach, ocenia ich wysiłek włożony w wykonanie zadania.

Warto jednak ostrzec nauczycieli pracujących z sześciolatkami, że w odniesieniu do ich aktywności edukacyjnej nie jest konieczne stosowanie oceny w postaci znaków-symboli, ponieważ wprowadzają one w życie uczniów, zwłaszcza tych z niskim i średnim poziomem sukcesu, czynnik lękowy, który negatywnie wpływa na kształtowanie się ich pozytywnego stosunku do nauki.

Ważnym warunkiem właściwego uświadomienia przez pierwszoklasistów znaczenia oceny pedagogicznej jest jej uzasadnienie. Wszakże argumentując ocenę, wykazując jej obiektywność, nauczyciel przyucza dzieci do samokontroli, samooceny swojej wiedzy, a także oceny wzajemnej. Ocena uzasadniona przez nauczyciela jest postrzegana przez uczniów jako sprawiedliwa, jedyna słuszna, co jest podstawą do nawiązywania przyjaznych relacji między samymi dziećmi z jednej strony, oraz nauczycielem a uczniami z drugiej strony. Uzasadniając własne sądy oceniające, nauczyciel jednocześnie przyucza uczniów do samokrytycznej analizy ich działań. W tym celu stosuje różne metody. Jedną ze skutecznych technik pomagających dzieciom zrozumieć określone wymagania jest stworzenie portfolio uczniów z akumulacją najlepszych przykładów wykonania zadania. Ta technika jest szczególnie ważna dla uczniów sześcioletnich, którzy nie zawsze dobrze rozumieją, jakie powinny być rezultaty ich działań i nie wiedzą, jak krytycznie oceniać zarówno działania własne, jak i działania innych osób.

Dzięki wystawianej przez nauczyciela ocenie pracy edukacyjnej wymagania stają się dla dziecka jaśniejsze, a wskutek wyjaśnienia wymagań sama ocena dokonana przez nauczyciela postrzegana jest jako obiektywna i zasłu-

żona. Dlatego wskazane jest doradzanie nauczycielowi, aby koniecznie, szybko oceniał działania sześcioletnich uczniów, biorąc pod uwagę indywidualne cechy i stosunek do nauki każdego z nich.

W literaturze naukowej są wyraźnie utrwalone cechy indywidualnego podejścia do oceny aktywności edukacyjnej młodszych uczniów. Należą do nich w szczególności:

- uwzględnienie stanu emocjonalnego każdego dziecka i jego możliwości;
- życzliwy stosunek do ucznia;
- uzasadnienie oceny;
- gwarantowanie sukcesu w wykonaniu zadania;
- zwrócenie uwagi zespołu na osiągnięcia każdego dziecka.

Cenne pod tym względem są techniki, które nauczyciele powinni stosować w pracy z pierwszoklasistami. W szczególności proponuje się, aby:

- uważnie przyjrzeć się dziecku lub położyć mu rękę na ramieniu, by znów zaczęło intensywnie pracować;
- nie podkreślać sukcesów jednych dzieci i porażek innych dzieci;
- nie przeciwstawiać dobrych uczniów słabszym;
- nie besztać ucznia przed całą klasą za jego błędne obliczenia, ale częściej prowadzić rozmowę osobiście z każdym dzieckiem;
- dostrzegać nawet niewielkie sukcesy uczniów osiągających słabe wyniki, ale nie podkreślać tego jako coś nieoczekiwanego;
- wspierać rozumienie, że zdolność do pomyślnego uczenia się jest tylko jedną z wielu pozytywnych cech człowieka;
- być uważnym na wszystko, co dzieje się z uczniami w tym wieku;
- znaleźć i wspierać iskrę dobroci w każdym dziecku.

Ważnym osiągnięciem dydaktyki szkoły podstawowej, szczególnie w dziedzinie oceniania działalności edukacyjnej młodszych uczniów, stały się idee przedstawione w pracach O. Savchenko. Analizując podejścia do wykorzystania systemu oceniania w klasach początkowych, autorka podkreśla, że powinna dominować forma uzasadnionych sądów oceniających, gdyż daje uczniowi możliwość zrozumienia, jak dokładnie poradził sobie z pracą, co poszło dobrze, w czym popełnił błąd i jak może go poprawić. Nauczyciel powinien wyrazić tę ocenę merytoryczną tak, aby dziecko nie traciło motywacji do działań edukacyjnych¹².

¹² O.Y. Savchenko, *Wzaiemo zviyazok kliuchovykh i predmetnykh kompetentnosti u konteksti formuvannya u molodshykh shkolariv uminniavchytysia*, „Imidzhsuchasnogo pedagoga” 2012, nr 6, s. 4.

Według Savchenko, już od pierwszej klasy należy rozwijać zainteresowanie uczniów samym procesem uczenia się, aby wzbudzić choćby najmniejszą chęć samodoskonalenia. Autorka uważa za błędne i niestosowne używanie materialnych substytutów ocen (np. rybek, gwiazdek, papierowych flag), gdyż taka technika jest w zasadzie wykorzystaniem chwilowej zachęty („dobrze wykonał – coś otrzymał”), która w świadomości dziecka zamienia edukację w pogoń za samymi celującymi ocenami lub ich substytutami¹³. Swój pogląd wywodzi z faktu, że im młodszy uczeń, tym częściej potrzebuje wsparcia w postaci pozytywnej oceny. Jednak twierdzi, że humanistyczne podejście do uczniów wcale nie oznacza nadmiernego i jednolitego zachęcania dzieci wyrażeniami: „dobra robota”, „świetna robota”. Jest przekonana, że takie wypowiedzi mają również krótkotrwały wpływ emocjonalny i nie zastąpią obszernych sądów oceniających, zawierających informację o tym, co jest dobre, a nad czym trzeba jeszcze popracować. Ponadto dzieci szybko przyzwyczajają się, że nauczyciel wszystkich chwali jednakowo i tym samym pochwała z czasem traci swój stymulujący efekt¹⁴. Dlatego konieczne jest stopniowe przyuczenie dzieci do oceniania nie tyle ich stosunku do nauki („bardzo się starałem”, „długo się uczyłem”), ile samego efektu końcowego – podkreśla O. Savchenko.

Autorka zdecydowanie sprzeciwia się praktyce ustnego uzasadniania ocen słabych i dobrych uczniów, która rozpowszechniła się w szkołach podstawowych. Oceniając dobrych uczniów, nauczyciele najczęściej ograniczają się do krótkich sformułowań: „dobra robota”, „bardzo dobrze”, a w przypadku słabych dzieci komentowanie przypomina kolejne umoralnianie.

Warto wziąć pod uwagę też fakt, że każda ocena jest subiektywna, chociaż nauczyciele stosują te same wymagania w aspekcie oceniania. Wyniki badań nauczycieli i obserwacji lekcji pokazują, że większość nauczycieli różnie (i z dużymi rozbieżnościami) wykorzystuje możliwości różnych lekcji do oceniania prac swoich wychowanków, nadając przewagę sdom oceniających i stopniom; prawie wcale nie praktykuje się samooceny uczniów. A ono odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu motywacji młodszych uczniów do aktywnej działalności poznawczej, kształtowania twórczej osobowości ucznia.

Motywacyjna gotowość do uczenia się jest jednym z zasadniczych czynników determinujących powodzenie (lub niepowodzenie) dziecka. Wyniki

¹³ Eadem, *Dydaktyka poshatkovoï shkoly...*, op. cit.

¹⁴ Eadem, *Wzaiemo zwiazok...*, op. cit., s. 3–6.

badan eksperymentalnych wykazały, że na 100 obserwowanych sześciolatków tylko u 34% z nich motywacja do uczenia się pokrywa się z kierunkiem potrzeb intelektualnych i zainteresowań poznawczych. Fakt ten daje podstawy do wnioskowania, że w organizacji pracy edukacyjnej z uczniami szkół podstawowych duże znaczenie ma uświadomienie przez nauczyciela psychologicznych funkcji oceniania pedagogicznego jako całości elementów stwierdzających, korygujących i kształtujących.

W związku z tym należy pamiętać, że skuteczność oceniania pedagogicznego wyznacza się przez system narzędzi psychologiczno-pedagogicznych, które kierują kognitywną, emocjonalno-wolicjonalną i oceniająco-refleksyjną aktywnością dzieci w wieku szkolnym i implikują zarządzanie ich działalnością edukacyjną. Pod wpływem oceniania aktywizuje się zrozumienie przez dzieci wymagań nauczyciela co do poziomu ich wiedzy, rozwijanie motywacji edukacyjnej i poznawczej do uczenia się, a także kształtowanie osobowości ucznia.

Jednocześnie w kształtującej ocenie działań edukacyjnych uczniów nie należy unikać negatywnych emocji, ponieważ ciągłe dobre samopoczucie i zachwalanie uczniów może prowadzić do stagnacji w ich rozwoju. Konieczne jest stworzenie takich warunków, by frustracja spowodowana niepowodzeniem skłaniała dziecko do poszukiwania lepszych sposobów uczenia się. Nie można jednak doprowadzić tego procesu do stanu, w którym emocje związane z rzeczywistymi trudnościami w nauce przechodzą w napięcie emocjonalne. Te czynniki stanowią element składowy oceny, jeśli nauczyciel kieruje uczeniem się, biorąc pod uwagę perspektywy rozwojowe ucznia, jego możliwości poznawcze, uwzględnia niepowodzenia jako zjawisko naturalne, uwarunkowane potrzebą doskonalenia wiedzy, gdy okazuje współczucie w przypadku niepowodzenia, wyznacza sposoby i możliwości poprawienia błędów oraz wyraża wiarę w powodzenie ucznia.

Oczywiście błędem byłoby zastąpienie oceny prac pochwałami. Nawet przy lakonicznej formie wypowiedzi, oceny „dobrze – źle”, „jestem zadowolony ze swojej pracy” są bardziej wartościowe niż „dobra robota, jestem z Ciebie zadowolony”, gdyż w pierwszym przypadku ocena dotyczy analizy tego, co zrobił uczeń, a w drugim – jego osobowości. Konieczne jest, aby uczeń traktował ocenę jako wskaźnik poziomu wiedzy i umiejętności oraz rozumiał, że oceniane są jego konkretne działania.

Podczas oceniania należy również uwzględnić specyfikę oddziaływania oceny zgodnie z cechami osobowymi dziecka i zachęcać częściej oraz bar-

dzieci emocjonalnie dzieci nieśmiałe, bierne, o zaniżonej samoocenie, bardziej powściągliwe i mniej pewne siebie.

Warto zastosować różne metody oraz środki kontrolowania i oceniania działań edukacyjnych, biorąc pod uwagę typ ucznia. Zważywszy zwiększone zainteresowanie wiedzą ucznia dobrego, jego wyraźne zdolności do uczenia się, w procesie sprawdzania jego wiedzy, umiejętności i zdolności konieczne jest stosowanie wraz z głównymi (obowiązkowymi) pytaniami zadań o charakterze twórczym (wypracowania na dowolny temat, komponowanie wierszy, opowiadań, wykonywanie prac obrazkowych, produkcja różnych urządzeń, w tym do pracy praktycznej, zadania dotyczące produkcji pomocy wizualnych itp.).

Zróżnicowanie i indywidualizacja sprawdzania oraz oceniania wiedzy przeciętnych uczniów sprowadza się przede wszystkim do maksymalnego pobudzenia aktywności poznawczej każdego z nich. W tym celu nauczyciel może wykorzystać różne formy skondensowanego (połączonego) testu, karty zadań, recenzowania odpowiedzi kolegów i koleżanek z klasy itp.

Natomiast w celu zróżnicowanego i indywidualnego podejścia do uczniów słabych skuteczne są następujące warunki oraz metody kontroli i oceny: podczas odpytywania nie pośpieszać ucznia z odpowiedzią, stwarzać atmosferę życzliwości, stosować techniki ułatwiające odtworzenie poznanego materiału, np. w trakcie badania pozwolić na wykorzystanie planu odpowiedzi sporządzonego w domu lub schematów referencyjnych.

Istotne jest również, aby nauczyciel zindywidualizował metody i techniki kontroli oraz oceny wiedzy, umiejętności i kompetencji, biorąc pod uwagę możliwości intelektualne ucznia, jego temperament, a także stan psychiczny w trakcie odpytywania.

Jednocześnie warto zauważyć, że kontrola i weryfikacja przynoszą największe korzyści, gdy są przeprowadzane systematycznie. Nie oznacza to jednak, że w pracy z sześciolatkami czy młodszymi uczniami należy kierować się zasadą, że im częściej przeprowadzana jest kontrola, tym lepiej. Nadmiar zadań testowych powoduje stres u uczniów i prowadzi do nieuzasadnionej straty czasu.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy preferować nie częstotliwość, ale terminowość kontroli w ramach odrębnej lekcji i całego tematu. Należy również unikać jednolitych form pisemnej weryfikacji. Nauczyciel szkoły podstawowej ma ku temu obiektywne warunki. Samo dyktando można przeprowadzić na więcej niż dziesięć sposobów – słuchowy, wizualny, swo-

bodny, kreatywny, selektywny, kombinowany itp. Odpisywanie jako forma weryfikacji również ma szerokie spektrum możliwości i wariacji.

Wnioski

Zauważamy, że istota kontrolowania i oceniania przeszły szereg bardzo radykalnych zmian: od prostych ocen werbalnych o charakterze opisowym do partytur cyfrowych, których spektrum miało tendencję od drobnych zmian do znaczących przekształceń. Pomimo wszystkich pozytywnych i negatywnych aspektów procesu kontroli i oceniania, o czym świadczą źródła naukowe i historia, bez tych aspektów proces edukacyjny nie będzie kompletny. To dzięki kompetentnej, wyważonej pod względem pedagogicznym i obiektywnej ocenie nauczyciel może uzyskać skuteczną informację zwrotną od uczniów w procesie uczenia się.

Wprowadzenie nowego systemu oceniania, zmiany w podejściu do procesu kontroli, jakie on wprowadził, spowodowały, zwłaszcza w pierwszych miesiącach po jego wprowadzeniu, dużą liczbę diametralnie przeciwstawnych opinii. Analizując doświadczenia związane z wdrażaniem oceniania kształtującego w szkole podstawowej, można stwierdzić, że takie ocenianie przyczynia się do humanizacji edukacji, metodologicznej reorientacji procesu uczenia się z informacyjnego na rozwój osobowości każdego ucznia, a także do poprawy jakości i obiektywności oceny.

Bibliografia

- Bondar V.I., Bondar S.V., *Onovlennie zmistu osvity i procesu navchannia v shkoli: suchasni tendencji*, „Matematyka v shkoli” 2006, nr 4.
- Bruner J., *Proces obuchenia*, Kyiv 1962.
- Burynska N.M., *Do problemy ocinnoho kontroli*, „Pedagogika i psychologia” 2000, nr 2.
- Zavina V.I., Omelianenko S.V., *Kontrol za nachalno iudialnistiu molodshykh shkolariv. Navchalnyi posibnyk*, Kirovograd 2001.
- Proces navchannia. Encyklopedia osvity*, red. V.G. Kremen, Kyiv 2008.
- Savchenko O.Y., *Wzaiemo zwiazok kliuchovykh i predmetnykh kompetentnosti u konteksti formuvannia u molodshykh shkolariv uminniavchyty-sia*, „Imidzhsuchasnogo pedagoga” 2012, nr 6.

Savchenko O.Y., *Dydaktyka poshatkovoï shkoly. Pidruchnyk dla studentiv pedagogichnykh fakultetiv*, Kyiv 2002.

Suchomlynskyi V.O., *Vybrani tvory v 5 tomakh*, Kyiv 1977.

Streszczenie

W artykule została ukazana, przez pryzmat czynników i uwarunkowań, specyfika oceniania osiągnięć edukacyjnych młodszych uczniów w warunkach Nowej Ukraińskiej Szkoły; uzasadniono potrzebę wprowadzenia oceniania kształtującego i jego roli w procesie edukacyjnym szkoły podstawowej. Podkreślono konieczność uwzględnienia indywidualnych możliwości i aktywności poznawczej młodszego ucznia przy ocenie jego osiągnięć edukacyjnych. Przedstawiono sposoby, techniki i metody oceny osiągnięć edukacyjnych młodszych uczniów oraz możliwości ich wykorzystania w praktyce szkoły podstawowej.

słowa kluczowe: kontrola, ocenianie, ocena, ocenianie słowne, ocenianie werbalne, ocenianie poziomu, ocenianie kształtujące, Nowa Ukraińska Szkoła

Abstract

Characteristics of Evaluating the Educational Achievements of Younger Students in the Conditions of the New Ukrainian School

The article reveals through the prism of factors and conditions the specificity of evaluating the educational achievements of younger students in the conditions of a new Ukrainian school; the need to introduce formative assessment and its role in the educational process of primary school is justified. The author emphasizes the need to consider the individual abilities and cognitive activity of the younger student when assessing their educational achievements. The article presents the ways, techniques and methods of evaluating the educational achievements of younger students and the possibilities of their use in primary school practice.

keywords: control, assessment, evaluating, verbal assessment, level assessment, formative assessment, New Ukrainian School